

MARIJAN MARKOVAC: OGRADE

U Slavoniji riječ ograđa ima dvojako značenje. Upotrebljava se kao pojam onoga komada zemlje koji je ograđen. Taj komad zemlje može biti vrt, pašnjak, livada, šumica i t. d. U doba velikih zadruga nije bilo kuće, koja ne bi imala svoju ograđu. Ograđa je blizu doma, rjeđe blizu stana (salaša, kolibe). Drugi je pojam ograđa, koji nam označuje sredstvo kojim je neka površina zatvorena. I o ovim potonjima ogradama ovdje je riječ, a zovu ih još i »plotovi« i »obale«.

U Slavoniji, a naročito u t. zv. Šokadiji šljivici, vrtovi, livade lijepo su ograđene. Doduše i u drugim krajevima ograđuju dvorišta i zemljišta, no poradi karakterističnosti, kako su »naši stari« izrađivali i što se već mnogo toga gubi, vrijedno je zabilježiti ovu partiju materijalne seljačke kulture.

U selima već nestaje stanova (koliba, salaša), i oni postaju sve više nepotrebna malena kućanstva. Tako nestajanjem zadruga i umiranjem naših djedova nestaje karakterističnog obilježja veselog, kadkad i obijesnog slavonskog čiče, nestaje dakle mnogo toga, pa tako i onih lijepih ograda. U starije vrijeme, kad je bilo još velikih zadruga — »esapile su se« kao bogatije one zadruge, koje su imale više blaga, više zemlje i šume, više ketuških prava u vodenicama i suvarama. Tu svojinu valjalo je čuvati. Čobani tjerajući blago na pašu ili s paše, ne bi mogli dosta načuvati, da goveda, svinje, ovce ili koze ne naiđu na tuđe livade i zasijane njive da nije bilo ograda, a stada i čopori bijahu veliki.* U ono su doba zadruge imale veće komplekse zemljišta pa su ograđivali svoje, da poslije požetog žita ili pokošene livade utjeraju samo svoje blago, da opase. Ograđivani su pašnjaci, šljivici, vrtovi i dvorište, sve na svoj način. Ograde se podižu najviše radi visokog i niskog blaga. Nijesu visoke, da ih momak ne bi mogao preći, a možda i preskočiti, da dođe do krušaka u voćnjak, do kajsijsa u vrtu ili do djevojke u kiljeru, koja o tomu popijeva u poskočnici večernjega kola:

Sinoć tata zasio na vrata
Pa šilboči, hoće l' dika doći.
Misl' luda, da će dika tuda.

U zapamćeno vrijeme ne sade Slavonci živiku, ali kako se uz ogradu trnje ne gazi, to uz trnje izraste živika sama od sjemena ili koštice plodova, koje prenose ptice, čobani ili djeca. Za živike (dok su ih sadili) uzimali su najradije glog (Crataegus oxyantha) i kukinju

* Compagniska zapowid Babinagreda, 13. II. 1811/2. god. Buduch dase widillo da Kermczi po Sellu i Njiwa po Jurija Kopaju, nai osstrije zapovidase dase Kermczi csuwaju, Subasse pako imadu akobi gdi widili da Swinje po Jurija odaju owakove u Arrest dottirati.

(*Prunus spinosa*), a vremenom bi izrasla i žestilovina, kalilovina, drenovina, popina kapica, ljeska i drugo grmlje. Živika bi se daleko na njivu raširila, da je od vremena do vremene ne krče.

Trnje je naziv ograde, koja je u glavnom od glogovine i kukinjovine. Po međi se zabija u udaljenosti od kojih 60 cm kolje, a na ovo se kolje polažu najprije ogranci. Deblji se kraj grana zamiče za kolje lijevo i desno dokle siže. Drugi ogranak počinje tamo, gdje je pređašnji svršio. Tako se trnje slaže uzduž cijele međe, red po red, dok ne dosegne visinu od po prilici 1'20—1'30 m.

Kolčenje se pak obavlja tako, da se najprije jačim kolcem, udarajući po njemu svakom načine rupe, a u ove se tek zabiju oblični kolci, usječeni onda kad i trnje. Kolje za ogradu trnje uzima se od brestovih, vrbovih, rakitovih, hrastovih i t. d. ogranaka ili samoniklih tankih stabala — u visini 2—2'50 m. Kola se zađelava (šilji) trobridno, rjeđe četverobridno. Grade li dvojica ljudi, to jedan pravi rupe, a drugi zađeluje kolje. Poslije slažu trnje na kolje i to da jedan čovjek tjera jedan, a drugi drugi red. Da ograda bude gušća, nabija se trnje sjekirom ili jačim kolcem. Na vrtnoj ogradi, koja je obično druge vrste, vidimo često trnje, a to je poradi toga, da se kokoši ne zalijeću preko ograde u vrt.

Kod živike, kao i kod trnja, prelaz preko ograde zove se laz. Kad laz pregaživanjem postane niska, da već i svinje mogu preko nje utrkati u štetu, zabije se u sredini lazi kolac i nabaca trnja, a kolebari i oni koji tim stazama idu, ugaze drugu a ponekad i na istom mjestu.

Pleter se zove ograda ispletena vrbovim i raktivom prućem na kolje zabijeno kao i kod trnja. Sa vrbovih grana sasijeku se ogranci, da ostane čisto pruće, koje se zapljeće oko kolja u kosom smjeru. Počinje se tanjim krajem pruta. Da pleter bude gušći i čvršći, to se poslije nekoliko zapletenih redova pleter nabija tako, da se jedno šire drvo postavi desnom rukom horizontalno na pleter, a po ovom se udara sjekirom, dok se pleter zgusti. Zapljetaње se izvodi sa po jednim, ili sa po dva pruta. Završetak se plete uvijek sa dva jača pruta, koji se izmjenično premiću dolje i gore — jedan preko drugoga.

Njima se pleter učvrsti i teže se ošteti.

Za pleter se uzima obično kalano hrastovo kolje, koje je jače, ali često nekoji uzimaju vrbovo kolje, koje se ukorijeni i istjera grane pa vidimo, da pleteri imaju kolje sa krošnjama. Vrba brzo raste, pa za nekoliko godina vrbovo kolje iz pletera daje grane, koje služe za nove, kao i za popravak starih pletera. Pleterom su ograđivani najviše pašnjaci.

Motke — najjednostavnije ograde, kojim se zatvara i pregrađuje pašnjak ili livada, da blago (marva, goveda i konji) ne gazi cijeli travnjak. Kad je jedan dio popašen, prenose se motke dalje.

Na soje (sohe, rašljasti stupić) zabite u zemlju, postave se motke (debelo pruće) 3—4 m duljine, a da goveče češući se motke ne poruši. Unakrst se na sojama stave kusve (gužve). Kusve se pletu od mekanog mladog hrastića, vrbe ili divlje loze.

Članovi su opet cijepane hrastove daske u duljini od najviše 3 m. Ograda je lahko prenošljiva, pa se i članovi upotrebljavaju za pregrađivanje šljivika i vrtova. — Dva kolca u par zabiju se u razmaku debljine daske, a udaljeni par od para za nešto manje, nego što je duljina članova.

Kolci su spojeni klinovima, kusvama ili prosikama, koje također drže, da članovi između kolja jedan kraj drugoga ne padnu.

Prosika (prosjecka) je hrastova cijepana daska oko 40 cm duga, 15 cm široka, 2—2.5 cm debela, a na krajevima su joj uglovi odsječeni. Prosjeka se toliko, da kroz nju mogu proći dva kolca i između njih član (daska).

Vrlije. Danas se ova vrsta ograde još vrlo malo nalazi. Hrastove šume su ograđene, a zakon o šumskim štetama je vrlo strog, te svijet ne dolazi lahko do hrastovih stabala, od kojih se jedino daje cijepati kolje. Vrlije su cijepane iz hrastova panja u duljini od jednoga hvata (oko 2 m). Panj za cijepanje morao je biti čist bez kvruga. U koliko pojedinci još danas imaju svojih šuma, ne nalaze računa, da podsjećaju hrast radi vrlija ili članova, jer je mnogo jeftinija ograda trnje, pleter i prošće o kojem će dalje biti govora. Pojedine vrlije naziva narod kolje.

Za vrlije zabijaju se po dva kolca u par, kao i kod članova, samo je par od para udaljen 70—80 cm. Među njih dolazi zadelano (zašiljeno) kolje složeno koso i šiljatim krajem malo zabodeno u zemlju. Na početku mora se jedan komad složiti u obliku pravokutnog trokuta, i to tako, da se počevši odozdo stavlja sve kraće i kraće kolje. Vrlije se slažu paralelno sa hipotenuzom toga trokuta. Da se kolje, koje je zabito u zemlju i među koje su složene vrlije ne razide, veže se kusvama i prosikama među koljem za vrijeme slaganja, a ne samo na gornjem kraju, jer bi ih čobani, ako nemaju drugih drva poskidali i popalili.

Nekada se je vrljama vrlo mnogo gradilo, pa se još i danas nakon nekoliko decenija nalazi još takovih ograda, koje su sada mnogo niže, jer se je kod svakog prilaganja onaj kraj od zemlje, koji je istrunuo prikraćivao. Vrljama su ograđivane njive, vrtovi, šljivici i pašnjaci. Vlasti koje su upravljale vojnom krajinom često su puta u svojim zapovijedima proglašivale i podsjećale graničare, da svoje ograde u pravo vrijeme poprave. Kazne su za ograde bile vrlo stroge*.

Pod plotom razumijevaju se one stojeće ograde, koje nijesu na zemlji učvršćene koljem, nego stupovima. Ovakovim ogradama su ograđena

* Zapowid Rapporta Dana 11tog Marta 1846 u Winkowze. Buduchi da na owom Kishnom Wrimenu granicsari njiowe Poljske Poslowe raditi nemoğu tako zapowidam Statiama, da svaki swoe ograde na Litnom i Zimskom usiwu, kako takodjer i Liwadama zagradju, i kad csisto i lipo wrime bude, dase polski Poslovi raditi mogu, da swaki onda, brez ikakwe smetnje swoje naj nuzdnije Poslowe bez swake Brige raditi more, Preporucsujem Verw; Unterooff i Seonskim Stareshinama, Polja i Liwade csesto nadgledati, Poljare na pod puno obwershenje njiowe Sluxbe pritezati, i swakog Nemarljwca koi swoju ogra du pri owim wrimenu, nezatwori u Companiu k Rapportu na Kashtigu dowesti....

Zapowid Rapporta dana 18-tog Merza 1846 u Winkowze. Kakoe poznato dase potlam swetog Josipa nikakwo Marwincse u Liwada widit se nesmie, zapowidam dase ta od wisoki Mista izdata Zapowid obwershi, i akobise csie Marwincse od selle widiti dalo imase onaj Gazda na Rapport u Companiu dowesti, za koemi Verw; Unterooffri i Seonske Stareshine oshtro izgoworni ostaju; — od kuda Statie Poljare takia prizwati, i njima u Ime moe (Berlekovich Hauptmann!) zapowid dati da oni swe shto u Liwada od marve najdu, u arresht teraju i njiowu Plachu po Propisu slobodno uzimati mogu, i akobi koi shto godse swrhu toga suprotiwio, imase takia u arresht uzeti i amo na kashtigu poslati. kogachu brez swakog Pogleda sa Batinama kashtigati dati. Za ograde kako na Litnom, i zimskom usiwu, tako i na Liwada, koese ufam dasu wech swe u dobro Stanje metnute, preporucsujem Statiama swakog onog Nemarljwca koji naj duxje kroz 8 Dana nezatwori, u Companiu na Rapport dowesti. Od obwershenja te zapowidi ocsekiwam o doshastom Rapportu pcdpuni odgowor.

dvorišta, kućni vrtovi i »okol« na stanu. Plotovi oko kuće su ljepši i jači. Daske i stupovi tesani, a na stanu su daske i stupovi slabiji obično samo cijepani.

Prošće. U Andrijevcima poznaju tri vrste prošća: a) od kolja, b) dasaka cijepanica ne tesanih i c) cijepanica tesanih.

Gdje se ima postaviti prošće iskopa se jarčac (plitki jarak oko 20 cm dubok i u njega se zabije kolje ili daske u razmaku 1 cola (2·5 cm). Kolje i daske za prošće visoko je oko 2 m. Na gornjem kraju oplete se prošće vrhovim, ljeskovim, brestovim ili grabovim prućem. Svaki kolac ili daska u prošću zove se prošta c. Da prošće stoji čvršće zasipa se jarčac natrag sa zemljom i zemlja ugazi nogom.

Za prošće nije potrebno toliko »šume«*, kao za vrlije, pa će takova ograda biti novijeg doba. Jedan mi je starac od 80 godina pripovijedao, da je nekad u jednom selu bilo toliko vrlija, da bi se uzeto kao prošće mogla zagradi cijela kumpanija.

Treća vrsta prošća prelaz je od prošća na današnje plotove. Daske su cijepane, ali tesane, nijesu doduše iste širine, ali su istog oblika i visine, što kod prijašnjeg prošća nije moralo biti. Daske se stavljaju i kod ove ograde u jarčac, a kroz njih i plotnice zavrtane sa svrdlom rupe i zabijeni drveni klinovi, koji su na jednom kraju »stariji« (glava) (a), a na drugom su kraju zaglavljani za glavkom (b).

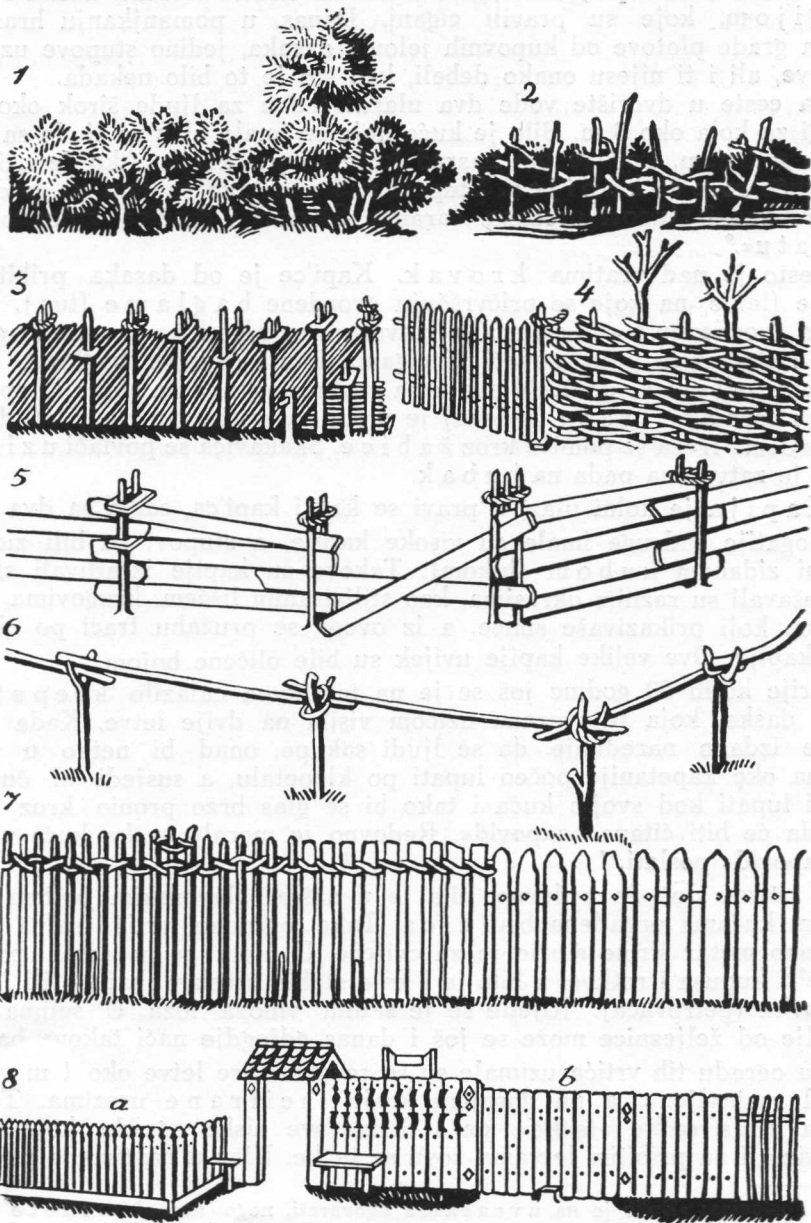
Taraba. Ograda koja zatvara dvorište od ceste (druma, sokaka), pa od susjeda zove se još od turskog vremena taraba. Ima krajeva gdje se dvorišta grade trnjem, pletrom, vrlijama i članovima, ali u kraju bivše brodske pukovnije takovom ogradom bila su dvorišta ograđena u najsiromašnijim kućama. Cigani nijesu »gruntaši«, žive obično na jednom kućnom broju i ne ograđuju uopće dvorišta.

Taraba se izrađuje od cijepanih, ali najviše od rezanih dasaka. Tarabe koje dijele susjedna dvorišta i ponekad vrtove, cijepane su i razmaknute za od prilike 1 col (2·5 cm) jedna plotnica od druge, nijesu tesane, jer nijesu na vidiku. Ona pak taraba, koja je sa ceste, rezana je, kadkad i »fuglana« (blanjana). U davno vrijeme izrezivali su tarabu od ceste poput rešetki, koje se danas mogu vidjeti samo na starim hambarima. Takovu jednu tarabu sa šarom upamtio sam u Andrijevcima. Dakako, da danas takovih taraba sa tulipanima više nema.

Za tarabe se ukopaju stupovi u zemlju u razmaku od hvata i pol (2;28 m). Stup je izvan zemlje toliko, koliko je visoka taraba. U stupove se keserom ukopaju po dva duba (rupe) od zemlje 2 šuva (oko 25 cm) i odzgor 15 cm, i prije nego se stup uglavi, umetnu se između stupova jake letve (žijoke), koje su cijepane, tesane ili rezane. Kad su stupovi uglavljeni, a letve klinima učvršćene, nategne se od stupa do stupa uzica (vrpca) pričvršćena čavlima na gornjem kraju stupa, da sve pripravljene tarabnice budu u istoj visini, kao i stupovi. U prijašnja vremena pričvršćivala se je taraba klinovima, kasnije kovanim čavlima (ekserima), a danas kovanima, koje nazivaju »drotarima«. Znade se, koja je kuća dužna na kojoj strani od susjeda graditi.

Moj komšija pizmen je na mene
U tarabu udara eksere
Da moj dika aljinu podere.

* »Šuma« veli se svakom drvu, koje se uzima za ogradu i gradnju.

Ograde: 1. živika — 2. trnje — 3. vrlije — 4. pleter — 5. članovi — 6. motke — 7. prošće
 8. ograda sa ceste: a) tačke — taraba.

Od prijašnjeg šaranja taraba ostalo je još to, da se danas još tu i tamo šaraju stupovi, na kojima vidimo razne ornamente, ponajviše geometrijske. Dio tarabe između dva stupa nazivaju leto. Kako je hrastovina tvrda, to su morali prije zabijanja kovačkih eksera izvrtati dasku i letvu burgijom, koje su pravili cigani. Danas, u pomanjkanju hrastovih dasaka grade plotove od kupovnih jelovih dasaka, jedino stupove uzimaju hrastove, ali i ti nijesu onako debeli, kao što je to bilo nekada.

Sa ceste u dvorište vode dva ulaza: jedan za ljude širok oko 1 m i drugi za kola oko 3 m. Bilo je kuća koje su imale ulaz za ljude sa ceste odmah u trijem, koji je bio nasred kuće ili pri kraju. Ako je uži ulaz kraj kuće zove se kapi'ca. Stupovi nad kapi'com spojeni su gredicom, koja je kao i stupovi urezana šarama. Stupovi i gredice zajedno čine »uvratu«.*

Često je nad vratima krovak. Kapi'ce je od dasaka pribitih na vedriće (letve, na koje se pričvršćuju gvozdene baglame (tur.). Vrata vise na gvozdenim peticama, a zatvaraju se skakavicom. Baglame, petice i skakavice kuju kovači ili cigani. Ima i drvenih baglama, kao i skakavica, ali ove se upotrebljavaju na vratima zgrada na stanu i kapijama u vrtu i pašnjaku. Ireza (uvlaka) je zapor na vratima, a može biti drvena ili gvozdена. Ireza se pomiče kroz žabice. Skakavica se povlači uzicom, a kad je zatvorena pada na baba k.

Kapija je kolni ulaz, a pravi se kao i kapi'ca, samo sa dva krila.

Bogatije zadruge imale su visoke kapije, a stupovi su bili zidani i spojeni zidanom kubom (lukom). Takove su kapije izrađivali stolari, a ukrašavali su raznim ukrasima, kao stiliziranim lišćem, krugovima, često krugom, koji prikazivaše sunce, a iz ovoga se pružahu traci po cijelom krilu kapije. Ove velike kapije uvijek su bile oličene bojom.

Prije kojih 50 godine još se je na tarabama nalazilo klepetalo. To je daska, koja je svezana uzicom visila na dvije letve. Kada je od satnije izdano naređenje, da se ljudi sakupe, onad bi netko u prvim kućama oko kapetanije počeo lupati po klepetalu, a susjedi bi čuvši to morali lupati kod svojih kuća i tako bi se glas brzo pronio kroz cijelo selo, da će biti čitana »zapovid«. Redovno je morala svaka kuća nekoga na »zapovid« poslati.**

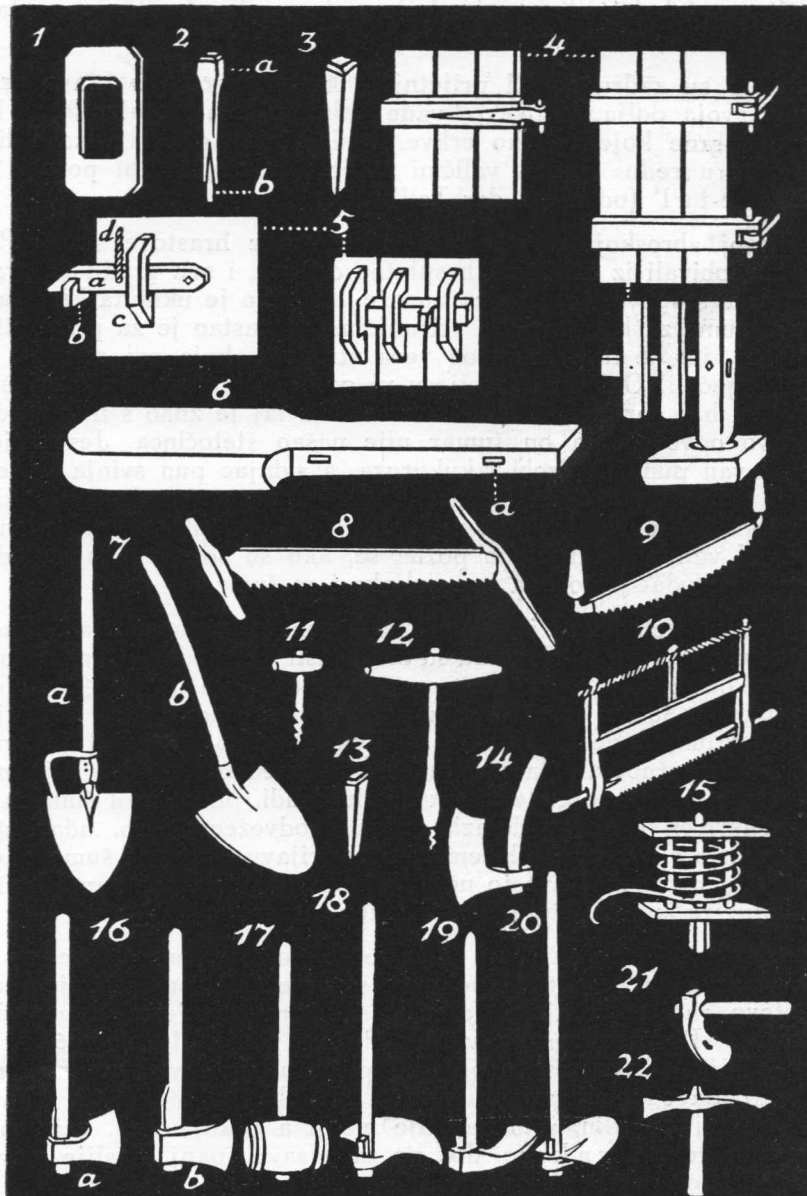
Tačke. Još do nedavno bila je u našim slavonskim selima pred mnogim kućama orgađena baščica. Tako ograđen vrtić uzduž cijele kuće oko metar širine služio je za cvijeće. U njem su u jesen posadili izvode*** kupusa i rotkve, a bilo je i koje stablo breskve, kajsije ili jabuka adamovka (petrovača). Rijede se je sadila vinova loza. U selima, koja su dalje od željeznice može se još i danas gdjegdje naći takova baščica.

Za ogradu tih vrtića uzimale su se rezane ošire letve oko 1 m visoke, na col rastavljene, a na gornjem kraju iscifrane urezima. Takova ograda zvala se je »tačke«, pa i danas sve niske ograde, koje su na stupovima i na pribitim letvama zovu se tačke. Ulaz u baščicu je prilaz

* Poslovice: »Bolje je na uvratama ugovarati, nego nasred mekote (njive)

** Compagniska Zapowid na 14ga 9bra 1810. Babingreda. Sada u Petak Rano hochese u Babinoj Gredi i Gundinczi Sva xittna Polja jesulli po zapovidi dobro zatvorena kroz Gospodu officire vizitirat, tako imade od svake Kuchie Gazda, Svi Unterofficiri, Seoske Staressine, i Subasse werlo Rano Koncelarie doiti, ako od koje Kuchie tko uzfalli hochie Gazda Kashtigan bitti.

*** Dvogodišnje biljke posađene u jesen, donose druge godine sjeme.

Oruđe i sprave: 1. prosika — 2. klin: a) glava b) zaglavak ili klin — 3. arven klin — 4. baglame sa peticama — 5. ireza (uvlaka): a) skakavica b) babak c) žabica d) uzica — 6. stup: a) dub — 7. lopate; a) kopča b) čistalica — 8. velika testera — 9. duga testera — 10. testerica — 11. burgija — 12. svrdao — 13. gvozden klin — 14. bradva — 15. uzica (konac) — 16. sikire: a) šokačka b) kranjica — 17. kvaka — 18. šokačka motika — 19. budak — 20. švabulja — 21. gluak — 22. keser.

ili v r a t a š c a. Prilaz su dva kolca, jedan zabit u zemlju u vrtiću a drugi vani. Oba kolčića su spojena kroz tačke dašćicom, koja je čavlima pribita na kolčiće. Prilaz u vrtu, šljiviku ili u polju je kao i ovaj oko 50 cm visok, ali nema kolčića, nego su dvije soje, preko kojih je postavljen kolac, dug koliki je razmak između soja.

Kao što su zadruge pod prijetnjom kazna morale u pravo vrijeme ograđivati svoja polja, vrtove i livade, tako je selo moralo da se brine, da i one ograde koje su oko crkve, škole, župnikova šljivika i livade, budu uvijek u redu. Prama veličini posjeda razdijelili bi posao. Svaki dio naziva se t a l* (od njem. der Teil).

U bivšoj »broskoj regimenti« bile su velike hrastove šume. Pravo-užitnici su dobivali iz tih šuma besplatno ogrijev, i svu građu za gradnju kuća, zgrada, stupove i derme za bunare, ali kako je ukinuta krajina i od kako su u šume zašli trgovci sa »Kranjcima«** nastao je za pravoužitnike teži položaj, jer je nastala mnog veća strogoća, koje oni zapravo prije nijesu ni osjećali. Oni doduše nijesu ni prije smjeli sjeći u šumi što su htjeli, ali su bili »prijatelji« sa šumarom,** a taj je znao s njima udesiti, da je drvo odveženo, a on šumar nije našao štetočinca. Jeseni je bio šumarov tavan pun žita, zobi i kukuruza, a svinjac pun svinja. Nije bilo svadbe ni druge česti, a da šumar nije glavnim gostom. Šumar smije da kaže što hoće, zapovijeda što želi i ako mu se prohtije i sa ženama se poigrava. U velikoj zadruzi ne pozna se, ako se šumaru štogod odnese. Uživanje i blagodat je to bila i za seljaka i za šumara.

Za zimskih večri, kad je s a n i k a (saonika) odilaze mladi ljudi na s a n i (saonama) u šumu. Po danu su drvo našli, pregledali kako će posjeći, kako će ga odvesti i u jutro trag saona odaje ih možda do glavne ceste, a tu se izgubi. Šumar ide po selu i traži odveženo stablo. Svagdje ga lijepo dočekuju i nude »kulinom«, rakijom i vinom. Rezultat je prijave, da je drvo odveženo, ali sa zaključnom primjedbom, da se nije moglo pronaći. Nego u selu se nađe »svakakovih« ljudi, pa dokažu šumaru gdje je hrast sakriven i šumar dolazi, pronađe odveženo drvo, udari ga na nekoliko mjesta službenim čekićem i pravi prijavu, da je iz šume odvežen hrastić i kola ogranaka. Sve to ne stoji mnogo u novcu, a samo koji dan biti »u reštu« za šumsku štetu, nije nikakova sramota.

Drvo se podsjeća što niže i to samo do polovice one strane, na koju se želi, da drvo padne. Druga polovica se reže testerom. Kad je rezanje skoro gotovo, radi se pažljivo, da se ljudi u pravo vrijeme uklone, da ne bude nesreće. Drvo za ogradu voze u dugom panju, ili ga već u šumi izrežu na duljine, kako visoku ogradu žele. Kad je drvo uveženo, ono se cijepa tako, da s i k e r o m (sjekirom) zasijeku, a u zasjek stavljaju grabrov ili željezni klin, i to najprije manji a poslije veći, a po njemu udaraju tako duغو k v a k o m, dok ne zađe sav u panj. Poslije stavljaju klinove dalje dok se panj ne raskoli.

Da su i vlasti vodile brigu o tome kako će se drvo podsjećati, vidi se

* Compagniska Zapovid na 7ga 9bra 1810. Babogreczi imaju sada do ove Nedilje svaki svoj Tall, to jest ogradu i u nutra korov na Groblju kod Svetoga Gjurgia opraviti, i ocistiti, jere u nedilju hochie se wizitirat datti.

** Šumski radnici.

*** Lugare još i danas zovu šumari.

iz kompanijske (6. III. 1811.)* i »slavne brodske regimente zapovidi« (24. IV. 1811.).**

Prema potrebi kala se drveće na daske i kolje. Iscijepane komade snašaju u pojatu (»šupu«) i tu zimi i za kišna vremena daske sikerom delaju, a vještiji bradvom tešu. Kod takova posla obično je više ljudi, pa im u pripovijesti i šali posao bolje od ruke ide i dan brže prolazi. Usred »šupe« naložena je vatra, pa kad se koji umori ide k vatri, čučne, pali lulu i taruč ruke nad vatrom odmara se i grije, a onda ajde dalje na posao. — Didaku u sobi u zapečku dodijali ženski razgovori, pa uzima u lijevu ruku stolo (tronožac), a u desnu štap, pa će da vidi, kako posao u pojati napreduje. Čim mlađi iz pojate opaze, da didak dolazi žure se nametati na vatru sirovih kora, da se zapuši cijela pojata. Didak sjeda k vatri, ali se od dima zakašlje, a mlađi mu vele: »Ajde dede, dapljiv (astmatičan) si — idi u sobu«. Znaju bo oni, da će didak reći, da bi kolje moralo biti duže i bolje zađelano, da su članovi predebeli i da će koječim zanovjetati — a mlađi ne daju, da od njih netko bolje znade.

U pojati se tarabe »cifraju«. Najvještiji načini »mustru« i po njoj okrajče »plajbazom« (olovkom) sve tarabnice, i izrežu testericom.

Stupovi za plotove izrađuju se iz gornjeg dijela hrasta, koji se ne može cijepati. Odmjeri se visina plotu i k tomu doda još oko 75 cm što se ukapa u zemlju. Stup se nasijeca sjekirom — zasjek na dva šuva — jedan od drugog. Odpaci koji iza sjekire odfrcaju zovu se *iverje*. Komadi od zasjeka do zasjeka koji se odkaljaju zovu se *plastulje*. Plastulje se ne uzimaju za gorivo, nego se od njih izrađuju manji kućni predmeti.

Kolje se, kako je već prije navedeno, također cijepa. Da bude podjednako debelo još ga sjekirom izjednače i zađelaju — obično trobridno. Broji se na stotine i slaže u oblik čunja. Jedan kolac se zabije u dvorištu gdje ne će smetati, a oko njega se prislanja unaokolo ostalo kolje. Danas se vrlo rijetko vidi u dvorištima kolje naslagano poput plašća.

Kao što se panj teše za stupove, tako se delaju i oni panjevi iz kojeg će se rezati daske za tarabu. Za razrezivanje uzima se *majstor*. Majstori su ljudi samouci, koji srezuju kuće, prave šare za hambare, zidaju, prave saone — ukratko, ljudi koji se razumiju u sve poslove pučkog obrta. Majstor razmjeri na krajevima panja debljinu dasaka; obično od cola — a dok on mjeri dotle jedan od pomagača otuca mrtvog ugljena

* Stojecze Derwo morase uwik kadse komu zabillixi, blizu zemlje podsichi. Izradenje onog Derweta u Derweta u Schummi koje csowick plati i dobie nesmijsese u Schummi dilatise, nego morase sa swim kakogaje na Mirru platio, kuchi wozit, sjednom Ricsom wischese kod owog Derwetta nissta widit nesmijsese nego samo oni Panj koi blizu Zemlje odsicsen biti mora. Stojeczese Derwo nesmijsese tako duzo na Derwa nitti za Oficire, nitti pako za Granicsare datti, doklemgod 4 Sata oda lexuche Schumme dobitise more. Swaki koi Derwa placha, i kad Derwa usicse, nesmijsese prie iz Schumme woziti, doklemgod Shumar njegowa osiscena Derwa neprimiri, i nepribroji, jer koi bi se u Napridak u owom Pristupljenju ufatio, hoche nai osstrije kasstigowan bitti. Granicsarom dopustijuje se jošter za ono 3 Dana iz Schumme Derwa woziti, koima nittiche se Derwa broit, nitti pako mirit, razumijese pako, da owa Derwa moraju bitti, od oni Grana koje se Derwa spadaju, na koje osobito Schumari dobar Pozor nositi imadu. (6. III. 1811.).

** Slawne (Brodské) Regimentskommande Zapovid 24. Aprila 1811.-4. Buduch dase odselle nikom Schumma datti neche, koi Testeru i Gwozdene Kline neima, oni pako koi Testere neimadu imaduse owdi javiti, dase more kod Regimente bestellowat, swaka Testera kossta 22 fl. u Banki, daklem oni koi Testeru neima, nekase takia owdi jawi, dase u Wrime mogu owakowe kod Regimente jawit.

Primjer za ograde u Hrv. Zagorju: Župni dvor u Rozgu, opć. Kraljevec, kot. Klanjec. (Crtež Vladimira Kirina.)*

sa ognjišta, stavi u oveću zdjelu i polije i smješa s vodom. U tu boju stavi salersku uzicu (konac) namotanu na čekrku. Kad je majstor sve razmjerio uzima uzicu sa pomagačem i obojica nategnu po duljini crtu, po kojoj će se rezati. Tako to čine na obje protivne strane panja dok se ne obilježe svi rezovi. Rad sa garavim koncem nazive se okončivanje.

Za raspiljivanje podigne se panj na skelu složenu od građe, koja se uvijek nalazi u potkrovlju koje zgrade, a ako tako zgodne građe nema, stavlja se jedan kraj na kola, koja su zapaučena, a drugi kraj se podigne i podboči sa dva kolca u visini, da ljudi mogu pod njim stajati. Majstor stoji gore na panju i drži obim rukama mali rucalj testere i vodi ju po crti. Ispod panja su tri do četiri čovjeka, koji vuku testeru dolje i paze na doljnu crtu. Majstor se odmiče natraške, a oni dalje pomiču se naprijed i što dalje režu moraju se to više sagibati idući prema sredini panja. Ako razrezane daske testeru stisnu, zabije se u čelo

* O ogradama isp. još: Josip Lovretić, Otok („Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena“, izd. Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu) i Kata Jančerova, Trebarjevo (ibid. Zbornik...) Instrukтивne su tamo priopćene ilustracije.

raspiljena panja drveni klin, da se rez raširi. Kad su svi rezovi do polovice panja gotovi, okrene se razrezani kraj na kola, a drugi podigne i reže, kako je to učinjeno s prvim krajem. Da testera lakše reže namaže se kadkad slaninom. (Kako se daske još malo drže, rastavljaju se klinom).

Oruđe i sprave, koje se upotrebljavaju kod ograđivanja i izradbe ograda ovo su: Sjekira (sikera). Naši Slavonci upotrebljavaju najviše t. zv. šokačku sikeru. Držalo prave sami ili kolar iz kalane grabrovine, koje svaki maran seljak ima na pojati spremnjene, pa da ju uzme, kad mu treba. Druga je vrst kranjica, sjekira kakovu upotrebljavaju šumski radnici. Ova je teža, više je klinasta oblika, pa je zgodna za cijepanje panjeva. Kvaka je komad obla drveta od žulja brestovine, grabrovine i kljenovine. Duga je dobar šuv i kad je dobro suha izvrtta se u sredini i nasadi na drenovu rjeđe na svibovu držalicu, koja je zaglavljena. Na kvaku često stavljaju kovači željezne obruče, da se od čvrstih udaraca ne raskole.

Klin je drven ili gvozdren. Klin mora biti od tvrda drveta, zato se pravi od grabrovine, drenovine a kadkad i jasenovine. Prema potrebi prave se klinovi manji i veći. Gvozdeni klinovi se nabavljaju u trgovini, a kuju ih i kovači ili cigani.

Motika. Šokačka motika je poluokrugla, a služi za okapanje i nagrtanje zemlje. Držalica se pravi od kakova žilava drveta, a da čvršće stoji uglavi se zaglavkom. Rijetko se naši seljaci služe švabuljom motikom, koja je dugoljasta. Malu motiku, zvanu motičicu ne upotrebljavaju kod gradnje ograda.

Lopate su kopače i čistilice. Kopača lopata služi za kopanje jama, jaraka i jarčaca. Neke od njih imaju s lijeve strane savinutu polugu, na koju se nogom pritišće, a ta se poluga naziva feder. — Čistilice ili grbave lopate su otvorene ili strane zatvorene. Čistilicom se zemlja nosi i jame zasipavaju.

Budak. Za krčenje žuljeva (odstranjivanje korijenja), koje se ne može lahko odstraniti motikom i lopatom, služe se budakom. Budak je nasaden poput motike, ali je od nje uži i teži.

Testere. Za prerezivanje letava i užih dasaka uzima se mala testera s jarmom, koju kraće nazivaju testerica. Plotnice složene na skup i panjevi prerezuju se dugaćkom testerom, koja na krajevima ima po jedan rucalj. Ove dvije testere ima skoro svaka kuća. Za razrezivanje dasaka, stupova i druge građe služi velika testera, kojoj su rucaljevi manji i veći u popreko na obje strane testere. Ovakovu testeru imaju obično samo majstori.

Gluak imadu majstori. Njime zabijaju i vade eksere. Ima oštricu oko 15 cm zavintu i na oštrici rupu. Ako se ima što manjeg otesati (pođelati), čini se to gluakom.

Keser ima dvije oštrice. Jedna služi za isjecanje, a druga za iskapanje dubi. Prva je poput sjekirice, a druga poput gluaka. Za kopanje još se upotrebljava i dlijeto.

Résumé. L'auteur de l'article sur les »Palissades« énumère les termes et les procédés de palissagement des maisons, jardins, prunelaies etc. de même que les outils dont on s'y sert le travail du bois. Ces procédés et les besoins qui ont fait naître les palissades sont documentés par des extraits des ordres des régiments et des bataillons de la vieille »kraïna« ou plus exactement de ceux du »régiment de Brod« (1750—1873).

Ce régiment s'étendait à l'ouest depuis Odvorac jusqu' à Gornji Andrijevi, à l'est jusqu' à Nijemci. La limite du nord était Gornji Slatinik—Vinkovci; au sud la Save le séparait de la Turquie (Bosnie).

Aujourd'hui où le bois est très cher et les grandes communautés »zadrougés« n'existent plus, où la terre est parcellée par les partages, il n'existe plus toutes les sortes de palissades qu' il y avait autrefois. L'auteur est né sur le territoire des »confins de Slavonie« (»slavonska kraïna«), du régiment de Brod. Une partie de matériaux de ce travail il a recueilli lui-même et l'autre lui a été fournie par les conversations avec des vieilles gens du village Donji Andrijevi. D'après l'auteur les palissades de bois se sont développées dans l'ordre dans lequel l'article les cite.

Les habitants du territoire du vieux régiment de Brod, appelé aussi »Šokadija«, sont gais et intelligents, riches en proverbes et en chansons nationales qui chautent sur les événements tristes ou gais, tous les événements du village et du pays. Il n'est pas rare qu' il s' y trouve quelque chanson — on bien proverbe — se rapportant aux palissades.

Comme partout ailleurs, sur les palissades on trouve des ornements sculptés ou des animaux et des plantes stylisés, proches et chers au paysan.